

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Олексюк Ольги Миколаївни на дисертаційне дослідження Вей Чжеюань «Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність обраної теми

Об'єктивні процеси глобалізації відкривають широкі можливості міжособистісних відносин, міграцій, сприяють створенню полікультурних співтовариств. Однією із найскладніших проблем, які виникають у процесі глобалізації, є турбулентність реальних тенденцій культурного самовизначення та культурного самознищення особистості як представника конкретної нації, носія культури. Ці тенденції посилюються у зв'язку з умовами жорсткої конкурентності на ринку праці. Витіснення глобальною культурою культурного різноманіття – одна із серйозних проблем, що потребує вивчення та осмислення. Міжкультурність при цьому є принципом функціонування та співіснування в конкретному соціумі різних культурних співтовариств, з притаманним їм осягненням власної ідентичності, що здатна забезпечити їх рівноправність, толерантність та органічність зв'язків з широким кросскультурним середовищем.

У цьому контексті мистецтво, зокрема, музичне, як цілісна, завершена та символічна система культурних значень, що дозволяє правильно зорієнтувати та адаптувати її в конкурентному міжкультурному середовищі, не втративши при цьому своїх національно-культурних особливостей.

Музичне мистецтво відіграє провідну роль в саморегуляції внутрішнього світу особистості, складаючи сутність смислової наповненості людського буття. Очищуючи від негативних емоцій, вона виявляє позитивний вплив на формування естетичного світосприйняття. Чим сильніше розвинуті музичні переживання, тим духовно багатша особистість. І саме музичне мистецтво спроможне інтегрувати людство в єдине ціле, вибудовувати життя світового співтовариства на принципах гармонії, адже здатність до гармонізації та стійкого розвитку сучасного

суспільства не має меж. Міжкультурне виховання покликане забезпечити духовне єднання людей у часі і просторі, зміцнити емоційну пам'ять, толерантне світосприйняття.

Існують різні підходи до поняття міжкультурного виховання. Сама теорія міжкультурного виховання, в цілому ще недостатньо розроблена і є об'єктом ретельного дослідження науковців.

Особливого значення проблема прилучення до цінностей різних культур набуває в сучасну епоху у зв'язку з тим, що суспільство початку XXI століття стало глобальною, суто космічною силою. Актуальність дослідження феномену міжкультурного виховання визначається процесом масової руйнації оптимістичного світосприйняття, нарощуванням трагічного світовідчуття та егоцентризму, розмиванням стійких смислових орієнтирів. Відтак, проблема глибокого обґрунтування фундаментальних принципів взаємодії культур з світобудовою, цілеспрямованого формування ціннісної свідомості виходить на перший план.

З огляду на це, актуальними стають дослідження, присвячені проблемам міжкультурного виховання студентів, які творчо та компетентно застосовують засоби музики у позааудиторній роботі закладів вищої освіти. Актуальність і необхідність розв'язання зазначеної вище проблеми поглиблюється, як справедливо стверджує Вей Чжеюань, низкою суперечностей у системі виховної роботи вищих навчальних закладів України. Слід підкреслити, що виявлені дисертантом суперечності, без сумніву, є важливим джерелом значущих для освітньої практики проблем. Цей методологічно значущий момент дослідження часто перетворюється у формальне придумування «колізій», які, на жаль, відірвані від того, що дійсно хвилює систему освіти. Суперечності, сформульовані Вей Чжеюаном свідчать про високу методологічну культуру дисертанта.

Слід зазначити, що дисертаційне дослідження Вей Чжеюань пов'язане з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки

студентів до соціально-педагогічної діяльності», що також свідчить про актуальність та практичну значущість роботи, поданої до захисту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Високий ступінь достовірності наукових положень, висновків і результатів дослідження Вей Чжеюань підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом матеріалів; широтою й різноманітністю теоретичної бази.

Науковий апарат дисертаційного дослідження – об’єкт, предмет, мета, завдання, наукова новизна – сформульовано кваліфіковано. Структура і логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від розгляду методологічних засад дослідження і визначення сутності ключових понять до реалізації технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування відповідного наукового інструментарію, який складається із вдало підібраних автором методів наукового пізнання: *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення з метою вивчення стану дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії і практичній діяльності; систематизацію джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та визначення основних напрямів дослідження проблеми міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики; теоретичний і порівняльний аналіз, структурування й узагальнення з метою дослідження структури міжкультурної вихованості студентів, критеріїв і показників її сформованості; порівняльний аналіз для окреслення перспективних напрямів використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у поза аудиторній роботі вищого навчального закладу у Китайській Народній Республіці; *емпіричні*: спостереження, опитування, тестування, само оцінювання з метою визначення рівня міжкультурної вихованості студентів вищого навчального закладу; педагогічний експеримент для перевірки ефективності технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у поза аудиторній роботі вищого

навчального закладу; *математичної статистики* для кількісної та якісної обробки результатів педагогічного експерименту; відображення результатів експерименту у графічних формах і таблицях.

Досить часто методи просто констатуються на початку дисертації, а потім зміст тексту будується на основі так званої «творчості» дисертанта, тобто відбувається імітація наукового дослідження. У дисертації Вей Чжеюаня зазначені методи чітко відповідають змісту дисертаційного дослідження.

Дисертація ґрунтується на багатій джерельній базі. Автором проаналізовано 268 наукових джерел, із них 10 іноземною мовою, в яких досліджувана проблема характеризується під кутом зору різних галузей науки, що створює передумови для системного висвітлення теми. Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло використання у процесі дослідження робіт вітчизняних та зарубіжних авторів (дисертацій, монографій, публікацій у періодичних виданнях, матеріалів конференцій).

У дисертації, зміст якої складається з двох розділів, збалансовані теоретичні та прикладні складові, які підпорядковані реалізації основних завдань дослідження.

У першому розділі дисертації здійснено системний огляд наукової літератури за темою дослідження; проаналізовано проблему виховання студентів вищих навчальних закладів у педагогічній теорії; розкрито сутність і зміст поняття «міжкультурне виховання студентів»; розглянуто музику як засіб виховного впливу на особистість; подано результати вивчення сучасного стану міжкультурного виховання студентів.

На основі проаналізованої наукової літератури зазначено, що феномен виховання та його тлумачення змінювалися в різні епохи розвитку культури. Підбиваючи підсумок осмисленню сутності виховання в розвитку цієї категорії та проєкції на особистість, дисертант дійшов висновку, що проблема виховання студентської молоді у працях українських учених досліджується за різними аспектами – національно-патріотичне виховання, духовне виховання, громадянсько-правове виховання, моральне виховання, екологічне виховання,

естетичне виховання, трудове та фізичне виховання. Дисертант слушно зазначає, що міжкультурне виховання не можна відокремлювати від загального виховного процесу, як неможливо окремо виховувати в людині почуття толерантності, морально-етичні та естетичні якості в процесі формування світогляду (стор. 26 дисертації).

У тексті дисертації (стор. 29) Вей Чжеюань слушно розмежовує поняття «міжкультурне виховання» та «полікультурне виховання». При цьому, важливо зазначити, що автор аналізує концептуальні засади міжкультурного виховання, закладені у європейських документах (Статут ООН з питань освіти, науки і культури, Конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти тощо), сформульованих як засадничі положення розвитку європейської спільноти. З нашого погляду, варто було б звернутися, також, до наукових здобутків учених, які представляють полярні культури в системі «Схід-Захід» (Ван Дан Дан, Ван Сі, Го Сяо Чень, Сай До Чі, Тан Ян Тінг Цао Ян та ін.).

Слушними і конструктивними є думки автора щодо міжкультурної комунікації та змісту основних складових міжкультурного виховання – міжкультурна комунікація, міжкультурна толерантність, міжкультурна ідентичність.

Одним із завдань дисертаційного дослідження Вей Чжеюаня є вивчення проблеми міжкультурного виховання студентів засобами музики. До наукових здобутків дисертанта належить ретельне обґрунтування поняття «виховний вплив» у процесі спеціально організованої педагогічної діяльності через сукупність засобів. Автор підкреслює, що вплив музики на духовний світ особистості досягається її багатофункціональністю: комунікативна, пізнавальна, соціальна, катарсична, сугестивна тощо. Саме завдяки цим функціям, на думку Вей Чжеюаня, музика фактично впливає на всі сторони свідомості й діяльності особистості (стор. 89 дисертації).

Хотілося б підкреслити, що у цьому контексті музика як вид мистецтва є унікальним продуктом духовної діяльності людства, що зосереджує в собі багатовіковий шлях духовного становлення, пошуків, відкриттів особистістю

оточуючого світу, свого місця в ньому. Музика є квінтесенцією трансцендентних духовних цінностей, сприяє прагненню особистості до досягнення Істини, Добра і Краси. Недаремно у філософів виникає думка: що є в музиці такого, що під її впливом змінюються емоції, воля і спосіб мислення? Сутність відповіді на це запитання полягає в тому, що музика за своїм походженням є природним явищем, висхідним до організації космосу і, відповідно, до Бога. Музикант схоплює «небесну музику» і за допомогою голосу чи інструменту відтворює її для слухачів.

Результатом наукового пошуку Вей Чжеюаня, розкритого у першому розділі дисертації, стала думка про те, що саме музика як один із важливих засобів виховного впливу на особистість може забезпечувати реалізацію завдань міжкультурного виховання молоді. Міжкультурне виховання через музичні засоби культивує в особі дух солідарності та взаєморозуміння з метою збереження культурної ідентичності різних народів та народностей (стор. 66-67 дисертації). Особливо цінними, з нашого погляду, є ідеї дисертанта про музикотерапію, духовну музику та фольклор як засоби виховного впливу на формування музичних орієнтирів студентської молоді.

Пропедевтичне вивчення сучасного стану міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів здійснювалося з допомогою анкетування, головним завданням якого було виявлення актуальності та доцільності розробки та впровадження технології міжкультурного виховання студентів засобами музики. П'ять блоків питань анкети стосувалися кожної складової міжкультурного виховання та музики як засобу виховного впливу на особистість. Результати анкетування засвідчили неоднозначність думок реципієнтів щодо: міжкультурних відносин у нашій країні; надання переваги певному виду творчості, який найбільше сприяє пізнанню іншої культури; відповідальності за долю багатонаціональної полікультурної країни; ставлення до переселенців в Україні; твердження, що кожна нація повинна жити на своїй історичній території тощо. Тим не менше, ми повністю підтримуємо думку дисертанта про те, що

більшість студентів проявляють інтерес до творчості та переконані, що музика може ефективно сприяти міжкультурному вихованню молоді.

У цілому, аналіз дослідження сучасного стану міжкультурного виховання студентів є вагомим здобутком дисертанта. Адже сучасний соціальний простір характеризується міжкультурністю, яка ставить перед системою освіти України завдання врахування особливостей різних культурних традицій. Ця загальна основа дає змогу різним культурам співіснувати в гармонії упродовж багатьох століть, а в системі міжкультурної освіти вона може сприяти розумінню і прийняттю студентами інших культур.

Другий розділ дисертації присвячено визначенню структури міжкультурної вихованості студента та критеріїв її сформованості; обґрунтуванню технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу; висвітленню результатів її експериментального впровадження та визначенню перспективних напрямів використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу у Китайській Народній Республіці.

Не викликають сумніву положення дисертанта щодо структури міжкультурної вихованості студента та критеріїв її сформованості. Підтримуємо думку автора про те, що міжкультурна вихованість студента як інтегрована особистісна якість забезпечує здатність до міжкультурної комунікації, міжкультурної ідентичності та прояву міжкультурної толерантності (стор. 95 дисертації).

Ретельні пошуки й висока компетентність дисертанта дали змогу визначити структуру міжкультурної вихованості студента вищого навчального закладу, що формується засобами музики і включає п'ять компонентів, які відображають сутність міжкультурної ідентичності, міжкультурної комунікації, міжкультурної толерантності та специфіку впливу музики на ефективність формування міжкультурної вихованості студентів. Визначена автором структура міжкультурної вихованості студента вищого навчального закладу охоплює мотиваційний, емоційно-емпатійний, когнітивно-ідентифікаційний, культурологічно-

комунікативний, рефлексивно ціннісний компоненти. Кожний з названих компонентів вирізняється змістовністю, функціональною спрямованістю, системоутворюючими властивостями. Окрім теоретичного інтересу дана структура має і конкретне методичне значення, оскільки в педагогічній практиці не існує поки що чітких науково виважених орієнтирів визначення ступеня сформованості міжкультурної вихованості студента. На жаль, у цьому контексті не представлено сукупність міжкультурних компетентностей студентів вищих навчальних закладів.

На особливу увагу заслуговує представлена у таблиці 2.1 (стор. 100 дисертації) відповідність критеріїв міжкультурної вихованості студента показникам прояву. Так, скажімо, показниками прояву емоційно-емпатійного критерію визначено розуміння світогляду, співпереживання внутрішньому світу різних народів, ступінь емоційної реакції на музику різних країн світу, здатність виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних країн.

Як результат, зроблено важливий крок у психолого-педагогічному обґрунтуванні поняття «міжкультурна вихованість», її змісту і структури. На завершення аналізу цього розділу хотілося б побажати автору у визначенні критеріїв, показників та рівнів ретельніше ідентифікувати ключові поняття дисертації, уникати стереотипізації та дотримуватися вимог забезпечення при мінімумі показників максимуму інформації.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у дисертаційних дослідженнях досить часто інформація, «розкидана» по компонентах, блоках та етапах не узагальнюється, що не забезпечує адекватності оцінки результатів дослідження. Коректність і вірогідність дослідження Вей Чжеюаня полягає в тому, що розробка критеріального апарату проводилася на обґрунтованій концептуальній основі.

Підчас констатувального експерименту, який проводився упродовж двох років на базі Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Вей Чжеюань застосував комплексну методику, яка передбачала опитування, анкетування, спостереження, бесіди, тести (модифікації методик Л.Йовайши, В.Бойко, М.Люшера, К.Ізарда та ін.). Ці методики втілювалися на

репрезентативній базі (148 студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота»). Особливу проблему, як правило, складає обсяг вибірки, який залежить від наукових завдань, математичних методів тощо. Чим більший обсяг вибірки, тим більша вірогідність отримати надійні результати. Перевагою даного дослідження є відбір генеральної групи студентів з метою подальшого розподілу на контрольну та експериментальну, а також порівняльний аналіз між показниками рівня міжкультурної вихованості контрольної та експериментальної груп на початок експериментального дослідження, який проводився з використанням критеріїв Фішера та критерію однорідності χ^2 (критерій Пірсона).

Обробка емпіричних даних дала можливість встановити дещо традиційні рівні міжкультурного виховання студентів: високий, середній, низький. Той факт, що кількість студентів з високим рівнем сформованості показників міжкультурної вихованості складає всього 11,11% в ЕГ та 11,94% у КГ свідчить про необхідність впровадження технології міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики. Відзначаючи цінність проведеного діагностичного дослідження, підкреслимо, що дисертанту вдалося отримати репрезентативні блоки даних, які сприятимуть вибору оптимальних стратегій при розв'язанні проблеми міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики.

Розв'язанню проблеми міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі значною мірою сприяла реалізація технологічного підходу. Зазначимо, що виховні технології мають свою специфіку, яку дисертант врахував при визначенні алгоритму міжкультурного виховання студентів у вищих навчальних закладах засобами музики. Етапи реалізації технології (підготовчий, основний та результативний) передбачали підвищення рівня міжкультурної вихованості студентів, опанування знаннями та вміннями міжкультурної комунікації, ідентифікації, толерантності.

У формуванні змісту міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі дисертантом враховані принципи науковості, системності, культуровідповідності, мистецького діалогу, міжкультурної

толерантності, художньо-мистецької цінності та емоційно-творчої активності, на основі яких автором сформовано та реалізовано зміст технології міжкультурного виховання студентів, який містить два блоки: теоретичний (формування культурно-ціннісного і толерантного ставлення студентів вищих навчальних закладів до загальної і музичної культури країн та народів світу) та практичний (розвиток культурологічно-комунікативного компоненту міжкультурної вихованості студента: формування умінь міжкультурного спілкування, ідентифікації специфічного в музичній культурі різних народів, толерантного ставлення до культури інших країн у процесі практичного засвоєння теоретичного матеріалу).

Підчас формувального експерименту дисертантом впроваджувалися такі форми роботи, як: музичний лекторій, музично-тематичні вечори, творчі проекти-зустрічі з музикантами різних країн, музичні презентації, диспут та ін. Ці форми роботи знайшли відображення у таких методах, як: метод прикладу, доручення, створення ситуації успіху, інструктаж, ілюстрація, демонстрація та ін.

До наукових здобутків дисертаційного дослідження слід віднести проведення етнопсихологічного тренінгу «Міжкультурні толерантні та інтолерантні стосунки в контексті мистецького діалогу», форми Інтернет-спілкування на музично-інформаційних і музично-педагогічних сайтах, конкурс знавців «Музична культура України», конкурс презентацій «Рок-музика миру та порозуміння».

Упродовж усього дослідження раціонально застосовувалися методи математичної статистики, вони надійно підтверджують ефективність технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у процесі позааудиторної роботи.

Таким чином, аналіз результатів дослідження Вей Чжеюань дає підстави стверджувати, що воно має теоретичне і практичне значення для розв'язання актуальної проблеми міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів. На основі проведеного аналізу і глибокого розуміння сучасної ситуації у системі вищої освіти України та Китаю дисертантом запропоновано конкретні

практичні рекомендації, обґрунтованість яких підтверджується усім перебігом дослідження.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні теоретичні положення та отримані результати дослідження Вей Чжеюань достатньо повно висвітлені в 12 одноосібних публікаціях, з яких: 1 методичні рекомендації, 6 статей у наукових фахових виданнях України (4 включені до міжнародних наукометричних баз); 1 стаття в іноземному періодичному виданні, включеному до наукометричних баз, та 2 статті у міжнародних періодичних виданнях; 2 тези за матеріалами конференції.

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату

Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені згідно з вимогами пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (постанова Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.). Стиль викладу в них матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для їх сприйняття. У авторефераті основні положення дисертації викладені повно й докладно. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Побажання щодо змісту дисертації

1. Обґрунтовуючи виховний вплив музики на особистість (стор. 48-67 дисертації) варто було б звернутися до герменевтичного аналізу музичних творів, в якому проявляється активність особистісних засад, реалізується момент свободи, завдяки якому генеруються нові культурні цінності, фіксується набутий музично-естетичний і культурологічний досвід.

2. Поза увагою дисертанта залишились фундаментальні праці Єжи Нікіторовича, який здійснив неоціненний внесок у розроблення понятійного апарату міжкультурної освіти. Такі поняття як «амальгамація», «транснародна емпатія», «культурна ментальність», «*innosc*» суттєво збагатили теорію і практику міжкультурного виховання особистості, у тому числі й засобами мистецтва.

3. У дослідженні слід було акцентувати увагу на ключових позиціях компетентнісного підходу як основи модернізації вищої освіти та виокремити міжкультурну компетентність студентів вищих освітніх закладів.

4. У дисертації бажано було б виявити та обґрунтувати педагогічні умови міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами мистецтва. Так, скажімо, конструювання змісту освіти на основі діалогу культур, з нашого погляду, мало б стати однією з головних педагогічних умов міжкультурного виховання студентів.

5. Визначаючи доцільність технологічного підходу варто було б показати переваги технології перед методикою, адже різниця між ними вимагає розстановки акцентів: у технології більше представлена цільова, процесуальна та кількісна складова; у методиці – змістова, якісна та варіативна.

Загальний висновок

Таким чином, узагальнимо, що дисертація Вей Чжеюань на тему «Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики» є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну та практичне значення. Дисертація, подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., № 567, а її автор, Вей Чжеюань, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
теорії та методики музичного мистецтва
Київського університету імені
Бориса Грінченка

О. М. Олексюк

Загальний висновок

Таким чином, узагальнимо, що дисертація Вей Чжеюань на тему «Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики» є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну та практичне значення. Дисертація, подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., № 567, а її автор, Вей Чжеюань, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
теорії та методики музичного мистецтва
Київського університету імені
Бориса Грінченка

О. М. Олексюк

